

ראש השנה יד. (שורה 11) עד טו. (שורה 16)

ביאורים

תקופות: השנה מחולקת לארבע תקופות. כל תקופה מונה כ-90 יום. התאריכים שבהם מתחילות ונגמרות התקופות משתנים כיוון שהתקופות תלויות בשמש והחודשים בירח (ורק אחת לשנתיים שלוש מאזנים את הפרשים בעזרת חודש עיבור). תקופת טבת שבה יורדים רוב הגשמים מתחילה ביום הקצר ביותר (שנופל באחד מימי טבת) ונגמרת ביום שאורכו שווה ללילה (שנופל באחד מימי ניסן). מיום זה מתחילה תקופת ניסן שהיא זמן הפריחה והאביב ונגמרת ביום הארוך ביותר (שיוצא בתמוז). מיום זה מתחילה תקופת תמוז שהיא הקיץ ונגמרת ביום שאורכו שווה ללילה (שיוצא בתשרי). ושם מתחילה תקופת תשרי שהיא הסתיו ונגמרת ביום הקצר ביותר.

המקור לכך שהזמן הקובע בירק הוא הלקיטה

ר"ה"ג - 'אספק מלכא ו'איקק'

פרי שמסתפק במי שנה שעברה, כגורן ויקב - מתעשר לשנה שעברה, כגורן ויקב. ירק שזקוק גם למי שנה הבאה (כי זקוק למים בכל יום) - מתעשר לשנה הבאה (זמן הלקיטה).

ר"ע - 'אספק מלכא ו'איקק'

פרי שמסתפק במי גשמים בלבד, כגורן ויקב - מתעשר לשנה שעברה, כגורן ויקב. אך ירק שזקוק גם למים שאובים - מתעשר לשנה הבאה (זמן הלקיטה).

מדובר באסמכתא בלבד, כיוון שכל דין מעשר ירק הוא מדרבנן.

נפקא מינה בין הדעות: ירקות שלא קיבלו מים 30 יום לפני ר"ה:

ר"ה"ג: מתעשרים לשנה שעברה (כי גדילים על מי שנה שעברה).

ר"ע: מתעשרים לשנה הבאה (כי גדילים על מים שאובים).

העובדה שתקופת טבת עדיין לא יצאה הינה פחות חשובה.

ציטוט מהמשנה (ב.)

ראש השנה לאילן: בית שמאי: א' שבט. בית הלל: ט"ו שבט.

הסיבה לקביעת שבט:

עד תאריך זה כבר ירדו רוב הגשמים (ועלה השרף באילנות והחלו הפירות חונטין). [פני יהושע: מחלוקת ב"ש וב"ה היא באיזה תאריך בדיוק כבר ירדו רוב הגשמים]

המעשה אירע במוצאי שנה שניה (שבה מפרישים מעשר שני) ובתחילת השנה השלישית (שבה מפרישים מעשר עני).

ר"ע לקט אתרוג ב-א' שבט והפריש שתי מעשרות (שני ועני) מדוע?

ת"ק: מעשר עני כב"ש (לפיהם בא' שבט מתחילה השנה), ומעשר שני כב"ה (לפיהם רק בט"ו שבט מתחיל השנה).

ריב"ז: מעשר עני כר"ג (לפיו באתרוג הולכים לפי הלקיטה), ומעשר שני כר"א (לפיו באתרוג הולכים לפי החנטה).

קושיה:

יש ברייתא שקובעת שאסור להחמיר כ-2 דעות!

תירוץ:

ר' עקיבא התכוון לעשות רק כב"ה, אך שכח מה דעתם.

קושיה:

הסברו של ריב"ז מבוסס על שיטת ב"ש (שא' שבט הוא ר"ה לאילן).

תירוצים

ר"ח: מדובר באתרוג שחנט לפני ט"ו בשבט של השנה הקודמת. (המעשה ארע במקרה בא' שבט, אבל גם אם היה נלקט קודם לכן היה ספק)

רבנא: לדעת ריב"ז המעשה התרחש בט"ו בשבט.

אתרוג

המעשה הקובע

ר' גמליאל:
לקיטה (כדין ירק).

ר' אליעזר:
חנטה (כדין אילן).

ראש השנה

רבר"ה (א'):
תשרי (כדין ירק).

רבר"ה (ב'), ר' ינאי:
שבט (כדין אילן).

ההצעה הראשונה נדחתה (בברייתא מפורש שר"ה לאתרוג הוא שבט).

א.
הולכים לפי 'שבט' של חודשים (=חודשי הלבנה),
ולא 'שבט' של תקופה (=30 יום לאחר תחילת תקופת טבת).

ב.
גם בשנה מעוברת ראש-השנה הוא שבט (ולא אדר א').

ראש השנה טו. (שורה 16) עד טו: (סוף העמוד)

ביאורים

פטור מעשרות בשביעית – הראשונים נחלקו מדוע פטורים ממעשרות בשביעית: האם זהו פטור מהותי שבשנת השביעית לא נוהגים תרומות ומעשרות, או שזהו פטור מקרי הנובע מכך שבשנת השמיטה כל הפירות הינם הפקר (והפקר פטור ממעשרות). בשאלה זו נחלקו גם הבית יוסף והמב"ט (מהרי"ט מב-ג).

חיוב אתרוג בביעור (בשמיטה)

ר"ה (לאור שיטת ר' אליעזר) – הולכים לפי **חנטה**
חנט ב-6, נלקט ב-7: פטור (ונחשב בשישית)
חנט ב-7, נלקט ב-8: חייב (נחשב בשביעית)

רבה (לאור שיטת אבטולמוס) – הולכים לפי **חנטה**
חנט ב-6, נלקט ב-7: פטור (נחשב בשישית)
חנט ב-7, נלקט ב-8: חייב (נחשב בשביעית)

ר"ש – צריך שגם **הלקיטה והחנטה** יהיו בשביעית
חנט ב-6, נלקט ב-7: פטור
חנט ב-7, נלקט ב-8: פטור

ר"ש סבר כך רק לגבי ביעור. לגבי עצם קדושת השביעית הולכים לפי החנטה.

חיוב אתרוג במעשרות

ר"ה (לאור שיטת ר' אליעזר) – הולכים לפי **חנטה**
חנט ב-6, נלקט ב-7: חייב (נחשב בשישית)
חנט ב-7, נלקט ב-8: פטור (נחשב בשביעית)

רבה (לאור שיטת אבטולמוס) – הולכים לפי **לקיטה**
חנט ב-6, נלקט ב-7: פטור (נחשב בשביעית)
חנט ב-7, נלקט ב-8: פטור (נחשב שמינית ופטור משום שמתייחסים לפרי כהפקר)

ר' שמעון – הולכים לפי **חנטה**
חנט ב-6, נלקט ב-7: פטור (נחשב בשישית ופטור משום שמתייחסים לפרי כהפקר)
חנט ב-7, נלקט ב-8: פטור (נחשב בשביעית)

מבואר ע"פ הגירסה שבדקדוקי-סופרים וע"פ הגהות הב"ח בתוס'.
 וראה עוד את שיטת ר"ח ושיטת רש"י.

ברייתא

מה קובע את שנת פרי האילן?

ת"ק: החנטה.

ר' נחמיה: כשהפירות בזמנים שונים: חנטה. **כשהפירות נלקטים יחד:** לקיטה.

ניתן להקשות מדברי חכמים על העם שהחליט לנהוג כר"נ – שהרי במקום איסור אין להניח לעם לנהוג כדעה שאינה להלכה.

קושית ר"ל:
 במשנה בשביעית נאמר שהולכים לפי חנטה!

ר' יוחנן:
 בחרובים נהגו העם כר"נ (אחר לקיטה).

מדוע ר' יוחנן לא השיב על קושיה זו:
 או כי לא ידע מה לענות.
 או כי לא חש לענות, כי לא שייך להקשות מדין שביעית שמהתורה לדין מעשר פירות האילן שמדרבנן.

ראש השנה טז. (משנה) עד טז: (5 שורות מלמטה)

ביאורים

חובת הקבלת פני רבו ברגל בזמן הזה: מדוע בשו"ע לא מובא חיוב זה? הנודע-ביהודה (מהד' תנינא, צד): בזמן הזה, כשביהמ"ק חרב, אין חובה להקביל פני רבו כדי שלא יהא כבוד רבו מרובה מכבוד שמים. הגר"מ שטרנבוך (מועדים וזמנים ד/שיז): עיקר החיוב הוא רק בגדר מוסר ודרך ארץ (שראוי לעשות כן) ואינו חיוב גמור מדרבנן ולכן לא הובא בשו"ע, ולפי דבריו עניין זה נוהג אף בזמן החורבן.

משנה

ב - 4 פרקים העולם נידון:

בפסח: על התבואה. (ולכן מביאים בפסח עומר)

בשבועות: על פירות האילן. (ולכן מביאים בשבועות שתי הלחם)

בר"ה: כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. (ולכן אומרים מלכויות זכרונות ושופרות ותוקעים בשופר)

בסוכות: על המים. (ולכן בסוכות מנסכים מים)

התבואה נידונת פעמיים:

בפסח שקודם זריעתה ושנה אחרי כן בפסח הסמוך לקציר.

זמן דינו של אדם

ר"מ ר' יהודה ור"ש:
פעם בשנה. (דין - בר"ה, גזר דין - ביו"כ)

ר' יוסי:
בכל יום. (שנא': ותפקדנו לבקרים)

ר' נתן:
בכל שעה. (שנא': לרגעים תבחננו)

קשה: 'פקידה' אינה דין (כמו 'בחינה')!
רב חסדא: המקור של ר' יוסי הוא מהפס':
"לעשות משפט... דבר יום ביומו".

לפי ר"נ מובן למה מתפללים כל יום על חולים. לשאר הדעות אנו מתפללים כיוון שצעקה מועילה גם לאחר גזר דין.

מלך נידון לפני הציבור (לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל), ומהנימוקים:

1. אין זה דרך ארץ שהמלך ימתין ויכנס אחרון.
2. עדיף שהמלך יכנס ראשון לפני שירבה חרון אף.

זמן דין העולם

ר' מאיר:
הדין - בר"ה (לכולם).
גזר הדין - ביו"כ (לכולם).

ר' יהודה:
הדין - בר"ה (לכולם).
גזר הדין - בהתאם לזמן הרלוונטי.

תנא דבי ר' ישמעאל:
הדין - בהתאם לזמן הרלוונטי.
גזר הדין - בהתאם לזמן הרלוונטי.

הזמן הרלוונטי
תבואה - בפסח.
פירות - בשבועות.
מים - בסוכות.

המשנה שלנו עוסקת בזמן הדין והיא ר' ישמעאל.

3 ספרים נפתחים בראש-השנה:

- של רשעים גמורין - נכתבין ונחתמין מיד למיתה.
- של צדיקים גמורין - נכתבין ונחתמין מיד לחיים.
- של בינוניים - תלויין עד יו"כ לראות אם יעשו תשובה.

מימרות של ר' יצחק:

- תוקעין גם מיושב וגם מעומד – כדי לערבב השטן.
- שנה שלא תוקעין בתחילתה – מריעין לה בסופה. (ר' רש"ש)
שנה שְׁרָשָׁה בתחלתה (=שישראל מתחננים ומתפללים) – מתעשרת בסופה.
- אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה (ואפילו הוא עתיד להרשיע לאחר זמן).
- דברים שמזכירין עונותיו של אדם: 1. העובר תחת קיר נטוי. 2. הסמוך ובטוח שתפילתו תהא נשמעת. 3. המוסר דין על חברו.
- דברים שמקרעין גזר דינו של אדם: 1. צדקה. 2. צעקה. 3. שינו השם. 4. שינוי מעשה. 5. יש אומרים: שינוי מקום.
- ברגל – על האדם לקבל פני רבו וכן להיטהר.

ראש השנה טז: (5 שורות מלמטה) עד יח. (משנה)

סיפור אמיתי

'למי נושא עוון למי שעובר על פשע' - אדם אחד שנפגע מאוד מחברו הלך להתייעץ עם מו"ר הרב אהרן ליכטינשטיין האם מותר להשיב לפוגע כגמולו. מו"ר ענה לו שגייד לפוגע את טענותיו אבל שלא יתקוף אותו. 'למי נושא עוון למי שעובר על פשע' הבטיח לו מו"ר. אותו אדם פגוע לא השיב לפוגע כגמולו וביקש בתפילתו מה' שבתמורה לכך יעזור לחברו הטוב להתחתן. אינני יודע האם בקשתו של האדם התקבלה אצל כסא מרום, אבל עובדה היא ששבועות ספורים לאחר סיפור המעשה התארס חברו הטוב.

דין הכתות ליום הדין: (ר' תוס' שמבאר מהו יום הדין)

צדיקים

ונחתמין מיד לחיי עולם.

בינוניים

בינוניים במעשיהם

ב"ש: יורדין לגיהנם וצועקים מיסורין ועולין.
ב"ה: הקב"ה עושה להם חסד ומחשיבם כצדיקים.

בינוניים בגופם (יש להם מחצה עברות ובתוכם גם פשעים שבגוף)
כולם מודים: יורדין לגיהנם וצועקים מיסורין ועולין.

רשעים

רשעים במעשיהם (אבל בגופם הם עדיין כשרים):
נכתבין ונחתמין מיד לגיהנם. (ל"ב חודש ואז עולין)

פושעים בגופם:

יורדין לגיהנם ונידונין בה י"ב חודש, ואז גופן כלה ונשמתן נשרפת ונעשים עפר תחת כפות רגלי צדיקים.

פושעים בנפשם וכן מחטיאי הרבים:
יורדין לגיהנם לעולמי עולמים!!!

כיצד מטה כלפי חסד?
ר' אליעזר: כובש את כף מאזנים של זכות.
ר' יוסי ב"ח: מגביה את כף מאזנים של עוונות.
תנא דבי ר"י: מעביר ושומט את העוון הראשון.

פושעי ישראל בגופן = מי שלא הניח תפילין (מעולם - ר"ח).
פושעי אומות העולם בגופם = בעריות.

פושעים בנפשם:
מין, אפיקורס, הכופר בתורה, או בתחית המתים.
המוסר ממון חבירו לגוי.
הפורש מן הציבור.
מנהיג שמטיל אימה שלא לצורך.

"נושא עון ועובר על פשע - לשארית נחלתו"

למי ה' נושא עון? למי שעובר על פשע (המעביר על מדותיו).
ה' מוחל וסולח למי שמשים עצמו כשיריים (כטפל).

שלוש עשרה מידות

'ויעבור ה' על פניו ויקרא': כביכול נתעטף הקב"ה כש"צ והראה למשה סדר תפילה לזמן שישראל חוטאין.
'ה' ה': ה' מרחם קודם החטא ואף לאחר החטא אם יעשה תשובה.
'אף רחום וחן... הנה אנכי כורת ברית': ברית כרותה שכשיזכירו ישראל 13 מידות בתפלתם הן לא יחזרו ריקם.
'ורב חסד ואמת': בתחלה: 'ואמת' - משפט אמת, לבסוף: 'ורב חסד' - מטה כלפי חסד.

תשובה לאחר גזר דין

ליחיד

ר' מאיר ור' יצחק: מועילה.
ר' אלעזר ור' עקיבא: לא מועילה.

לציבור

לדעת כולם: מועילה. (ובתנאי שלא היתה שבועה)

תירוץ:

הברייתא דיברה על יחיד ולא על ציבור.

קושיה:

בברייתא נאמר שתשובה מועילה רק לפני גזר דין (= לפני יום-כיפור).

תירוץ:

עדיף לפתור את הבעיה בלי לקרוע את גזר הדין. (אבל אם אין ברירה קורעים את גזר הדין)

קושיה:

בברייתא מתואר שתשובה לא מועילה לשנות את כמות הגשמים אלא רק את העיתוי והמיקום שלהם.

תירוץ:

הם נחשבים כיחידים. (כיוון שכל אחד מתפלל עבור עצמו)

קושיה:

בברייתא נאמר שליורדי הים מועילה תשובה כדי למנוע סערה רק לפני גזר דין!

תירוץ:

ר' עקיבא דיבר על יחיד ולא על ציבור.

קושיה:

בברייתא ר' עקיבא אומר שמועילה תשובה רק לפני גזר דין!

כיצד ניתן לצאצאי בית עלי לכפר על עוון בית עלי?

רבה: בתורה. (רבה שהיה מצאצאי עלי עסק בתורה וחי 40 שנה)

אביי: בתורה ובגמילות חסדים. (אביי שהיה מצאצאי עלי עסק בתורה ובגמ"ח וחי 60 שנה)

לתפילת ציבור ה' קשוב בכל זמן ועת (מי כה' אלוהינו בכל קוראינו אליו).

לתפילת יחיד ה' מקשיב במיוחד בעשרת ימי תשובה (דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב).

"כבני מרון?"

חכמי בבל: כמו שסופרים כבשים.

ריש לקיש: כמו שעוברים בשביל הקצר במעלות בית מרון.

שמואל: כמו שספרו את חייליו של בית דוד בצאתם למלחמה.

ר' יוחנן:

למרות שעוברים זה אחר זה - נסקרין כולן בבת אחת.

ציטוט מהמשנה (טז).

בר"ה: כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון.

ראש השנה יח. (משנה) עד יט: (17 שורות מלמטה)

ביאורים

מגילת תענית: מגילה זו היא רשימה של 36 ימים שאירעו בהם מאורעות של שמחה, וקבעום חכמים כימי שמחה לדורות. יש מהם שנקבעו כימים שהתענית אסורה בהם, ויש גם כאלה ששמחתם מרובה יותר, ואף ההספד ברבים אסור בהם. מגילה זו נכתבה כדור לפני החורבן, והיא כנראה הדבר הראשון מתורה שבע"פ שהועלה על הכתב. ברוב המהדורות מחולקת המגילה ל12 פרקים, פרק עבור כל חודש.

מדוע לא יוצאים על תמוז וטבת מפני התעניות?

כי כיום (שאינן שלום ואין גזירת המלכות) התעניות הם רשות, ולכן לא מטריחים על כך שלוחים.

(על ט' באב יוצאים כיוון שהוא צום חובה גם בימינו כיוון שהוכפלו בו הצרות)

אמנם מימות עזרא חודש אלול היה תמיד 29 יום, אבל אם יהיה צורך - יעברו את אלול, ולכן יוצאים על תשרי כדי שיידעו מתי חלים י"כ וסוכות.

משנה

בחודשים אלו יצאו שלוחים לגולה להודיע על קידוש החודש:

ניסן (מפני פסח) ואב (מפני התענית)

אלול (מפני ר"ה) ותשרי (מפני חגי תשרי)

כסליו (מפני חנוכה) ואדר (מפני פורים)

כשבית המקדש היה קיים יצאו גם על:

אייר (מפני פסח שני)

נתעברה השנה:

משנתנו: לא יוצאים על אדר ב'.

רבי: יוצאים גם על אדר ב'.

טעם המחלוקת - כמה ימים יש באדר א':

משנתנו: תמיד 30 יום, ולכן ברור ממילא מתי יחול פורים. (ראה תוס' ד"ה מתני' ורש"י!!!)
רבי: לפעמים 29 ולפעמים 30 יום, ולכן יש צורך ביציאת שלוחים כדי לדעת מתי יחול פורים.

בזמן שלום:

יהיו לששון ולשמחה.

בזמן רדיפות:

צום חובה.

לא זה ולא זה:

הצום הוא רשות.

"יום הרביעי ויום החמישי ויום השישי ויום הצעירי יהיה... ויום ולפניה"

הרביעי: ט' בתמוז, שבו הובקעה העיר.

החמישי: ט' באב, שבו נשרף ביהמ"ק. (ובו הוכפלו צרות)

השביעי: ג' בתשרי, שבו נהרג גדליה בן אחיקם.

העשירי: ר"ע: י' טבת, שבו החל המצור על ירושלים. (האירוע התרחש ראשון, אך מופיע אחרון בפסוק, בגלל סדר החודשים).

ר"ש: ה' טבת, שבו באה השמועה לגולה שהוכתה העיר. (האירועים מסודרים בפסוק לפי סדר התרחשותן).

מגילת תענית לאחר החורבן

רב, ר' חנינא – ר' יוסי:
 בטלה. (כמו התעניות, שבזמן הבית נחשבים למועדים טובים, וכעת לאחר החורבן התבטלו)

ר' יוחנן, ריב"ל – ר' מאיר:
 לא בטלה. (הימים הטובים הכתובים במגילת תענית אינם תלויים בבניין המקדש)

פסיקת הגמרא:
 בטלה, חוץ מחנוכה ופורים (כי ניסיהם מפורסמים).

ברייתא

בברייתא מתואר שקבעו את ג' תשרי ליו"ט - כי בתאריך זה:
 חכמים הצליחו לבטל את הזכרת שם שמים בשטרות, כדי למנוע ביזוי.

הדעה הסוברת שבטלה מגילת תענית מעמידה
 ברייתא זו בזמן המקדש.

(כי לדעה זו, לאחר החורבן ביטלו את הימים טובים
 שבמגילת תענית, ולא יתכן שקבעו יו"ט חדש)

אמנם יום זה היה יו"ט בזמן המקדש
 בגלל צום גדליה, אבל יש משמעות
 לתוספת כדי לאסור אף את היום
 שלפניו בתענית.

ברייתא

בברייתא מתואר שקבעו את כ"ח אדר ליו"ט - כי בתאריך זה:
 בעקבות הפגנה בראשות ר' יהודה בן שמוע בוטלה גזירת המלכות
 שלא לעסוק בתורה ושלא למול ולחלל שבתות.

ברייתא זו סוברת שמגילת תענית לא בטלה.
 לא ניתן להעמיד ברייתא זו בזמן המקדש, כיוון שיהודה
 בן שמוע היה תלמידו של ר"מ שחי לאחר החורבן.

ראש השנה י"ט: (17 שורות מלמטה) עד כא. (שורה 1)

כמות הימים באדר א' ובאדר ב':
הקהל הקדוש שבירושלים: שניהם **חסרים** (29).
חגי זכריה ומלאכי: כל האפשרויות פתוחות (שניהם 29, שניהם 30, הראשון 30 והשני 29).
רב: אדר א' מלא (זוהי ברירת המחדל - אא"כ יוודע אחרת), אדר ב' **חסר**.

לישנא קמא

קושיה: המשנה מתירה לעדים לחלל שבת על קידוש חודש ניסן - והרי ידוע מתי הוא יחול (כי אדר תמיד 29 יום)?
תירוץ: יש מצוה עצמאית לקדש את החודש על פי הראיה של העדים. (ולכן הם מחללים את השבת)

לישנא בתרא

סיוע: אם אדר יכול להיות 30 יום - מדוע מחללים שבת כדי לקדש את חודש ניסן, הרי אפשר לדחותו ליום א'.
דחייה: מדובר כשיום 31 חל בשבת - במצב כזה חייבים לקדשו בשבת, ולא ניתן לדחותו.

שלחו למר עוקבא:
אדר הסמוך לניסן:
 תמיד 29 יום.

דחיה לשתי הלישנות - ודחיה למר עוקבא:
 הלישנות מניחות שמצוה לקדש על פי ראייה (וכך הן מיישבות את מר עוקבא עם ההיתר לחלל שבת על קידוש חודש ניסן), אבל - על שאר החודשים לא מחללים את השבת - ומכאן שאין מצוה לקדש על פי ראייה.

עבור אלו צרכים מעברים את חודש אלול?

ראב"ח: רק משום **קבורת מתים**. (אם י"כ יהיה צמוד לשבת - המתים יסריחו)
עולא: גם משום **מתים** וגם משום **ירקות** (אם י"ט יהיה צמוד לשבת - הירקות בבית יתקלקלו).

קושיה:
 כיצד מעברים את אלול לצורך הרי - רב"ש שנה בברייתא שאין מעברים את החודש לצורך מסויים!

התירוץ של רב:
 הגירסה בדברי רב"ש היא: לקדש חודש (להקדים) לצורך - **אסור**, לעבר חודש (לאחר) לצורך - **מותר**.

התירוץ של רבא:
 דברי רב"ש הם **דעת יחיד** ('אחרים') הסובר שסדר החודשים קבוע.

ראיית הלבנה בזמן המולד

במהלך שש השעות שלפני המולד ואחריו לא ניתן לראות את הלבנה כיוון שהיא קרובה מדי לשמש. לאחר מכן ניתן לראות את הלבנה בדוחק סמוך לזריחת השמש או שקיעתה בפרק הזמן שבו השמש כבר שקעה והלבנה (שבזמן זה היא סמוכה לה) עדיין לא שקעה. אולם לשם כך צריך שהשקיעה תהיה יותר משש שעות אחרי המולד – אחרת נראה את הלבנה רק 12 שעות מאוחר יותר קצת לפני הזריחה (דברים אלו נכונים גם הפוך אם המולד היה פחות משש שעות לפני הזריחה – נראה את הלבנה רק אחרי השקיעה הבאה – 18 שעות אחרי המולד).
הגמרא קבעה שיש הבדל בין ארץ ישראל לבבל. בארץ ישראל לא רואים 6 שעות לפני המולד ו18 שעות אחרי ובבבל להיפך. המפרשים התחבטו רבות כיצד הפרשי שעות של 36 דקות בין בבל לא"י משפיעים כל כך הרבה על ראיית המולד.
הגהות בן אריה על הש"ס הסביר שמדובר כשהמולד היה סמוך לחצות. בבבל הוא יצא קצת לפני חצות (ולכן השקיעה יוצאת יותר מ-6 שעות אחרי המולד וניתן לראות את הירח בזמן השקיעה – 6 שעות אחרי המולד) ואילו בארץ ישראל הוא יצא קצת אחרי חצות (ולכן השקיעה יוצאת פחות מ-6 שעות אחרי המולד וניתן לראות את הירח רק בזמן הזריחה – 18 שעות אחרי המולד).

המקור:

ר' יוחנן: מערב עד ערב.
ריש לקיש: עד יום האחד ועשרים לחודש בערב.

אביי: אין הבדל הלכתי בין המקורות.
רבא: לפי ריש לקיש רק מחצות לילה צריך שיהיה מן החדש. (אבל אפשר שעד חצות יהיה החודש הישן ומחצות החודש החדש)

לכן, אם עדים יגידו שראו את הלבנה קודם השקיעה – הם שקרנים!

לכן, אם עדים יאמרו שראו את הישנה והחדשה בתוך 24 שעות – הם שקרנים!

אין עושים יו"ט מספק גם ב-ד"ד מחשש שמא חיסרו 2 חודשים ברציפות, כי אז היה נודע הדבר.

הלכות בקידוש החודש:

- 'צריך שיהא לילה ויום מן החדש':
אם נראית הלבנה הישנה לאחר חשיכה, לא ניתן לקדש יום זה.
- אם המולד קודם חצות היום:
ניתן יהיה לראות את הלבנה החדשה קודם שקיעת החמה.
- אם המולד לאחר חצות היום:
לא ניתן יהיה לראות את הלבנה החדשה קודם שקיעת החמה.
- 24 שעות לא רואים את הלבנה בסיום ותחילת החודש:
בבבל: 6 שעות לפני המולד ו-18 שעות אחרי.
בישראל: 18 שעות לפני המולד ו-6 שעות אחרי.
- כל ספק בקביעות החודש (במקומות המרוחקים) עושים את היום הראשון (ט"ו) בתורת ודאי ואת השני (ט"ז) בתורת ספק.

ראש השנה כא. (שורה ראשונה) עד כב. (משנה ראשונה)

ביאורים

חילול שבת לשם קידוש החודש – רמב"ם: כל מלאכה שאסורה בשבת נדחית בפני קידוש החודש. פני יהושע: רק מלאכה שאסורה בלאו (כמו מחמר וכיו"ב) אבל איסורי סקילה לא נדחו.

יום-כיפור בבבל:

- א. ללא מידע אחר מניחים שאלול היה חסר וצמים רק יום אחד (היו שהחמירו על עצמם לצום יומיים יו"כ).
- ב. מקבלים עדות על עיבור החודש רק ממי ששמע על כך במפורש מבית הדין הגדול.
- ג. אם העדות הגיעה אחרי שהצום הסתיים – לא צריך לעשות יו"כ נוסף.

ניסן מחוץ לארץ ישראל

מקום שהשלוחים מספיקים להגיע אליו לפני פסח, אך לא לפני סוכות:

עושים גם בפסח - יו"ט שני של גלויות - גזירה משום תשרי.

תקופת ניסן חייבת להתחיל עד י"ד ניסן, לכן:

אם היא אמורה להתחיל ב-ט"ו ניסן: יש לעבר את אדר.

אם היא אמורה להתחיל ב-ט"ז ניסן: יש לעבר את השנה.

הנמצאים בים בניסן ולא יודעים את התאריך בחודש:

יבערו חמץ ביום שיראו שהירח מחשיך אחר שעת הזריחה.

ביבשה זה מתרחש ב-ט"ו לחודש, אך בים (שהאופק פתוח) זה מתרחש כבר בי"ד לחודש.

משנה

מתי עדים שראו את הלבנה מחללים שבת?

לאחר החורבן (בעקבות תקנת ריב"ז):

רק על ניסן ותשרי.

- 1. כי בהם יוצאים שלוחים לחו"ל.
- 2. בחודשים אלו תלויים זמני החגים.

בזמן המקדש:

על כל החודשים.

מדוע? כדי שיקריבו קרבן ר"ח בזמנו.

מניין שמחללים שבת כדי להודיע לבי"ד (על כך שראו את הירח)?
 "אלה מוצדי ה'... אע תקרא אלתם מוצדט".

מניין שאין מחללים שבת כדי להודיע לציבור הרחב (על כך שקידשו את החודש)?
 "אע תקרא..." – על הקריאה מחללים שבת ולא על ההודעה לציבור.

בחודשים אלו השלוחים יוצאים רק כשומעים במפורש מפי ב"ד שקידשו את החודש.
 (בשאר החודשים - כשברור שהחודש יתקדש למחרת - השלוחים יוצאים כבר בערב)

משנה

ירח שנראה בבירור

ת"ק: מחללים עליו (את השבת).

ר' יוסי: אין מחללים עליו.

מעשה שבאו יותר מ-40 זוגות עדים:

ר"ע עיכבם (כדי שלא יחללו עוד שבת).

ר"ג: אין לעכבם (כדי לא למנוע מהם בעתיד לבוא).

ר' יהודה: לא היה זה ר' עקיבא, אלא איש ששמו 'שזפר',
ובעקבות מעשה זה הורידוהו מתפקידו.

"בקש קהלת למצוא דברי חפץ":

דעה א': בקש להיות כמשה,
אך יצתה בת קול ואמרה לו: "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה".

דעה ב': בקש לדון דינים שבלב ללא עדים והתראה,
אך יצתה בת קול ואמרה לו: "על פי שנים עדים". (ר' רש"ש)

דעה ב' סוברת שבנביאים לא קם כמשה, אך כן במלכים.

ראש השנה כב. (משנה ראשונה) עד כב: (משנה)

ביאורים

הבייתוסים והצדוקים – במהלך ההיסטוריה קמו כיתות שונות שתבעו זכות לפרש את התורה כפי דעתם ולא כפי חכמי המסורת. הצד השווה לכל הכיתות הללו הוא שכל הכיתות הללו נמחקו ונמוגו (כותים, צדוקים, בייתוסים, קראים) ואילו הפרושים נשארו למרות כל התלאות והקשיים (לפי זה כך גם סופם של הרפורמים יהיה כנראה להעלם מעל במת ההיסטוריה).

משנה

קרובים

ת"ק: פסולים לעדות החודש.
ר' שמעון: כשרים לעדות החודש.
 ר' יוסי הביא מעשה שבו ב"ד לא הכשירו קרובים (אך הכשירו עבד).

המקור של ר"ש:

"... **אשה ואהרן... בהצדקה הזה לכבס**" – עדות זו כשרה בכס. (במשה ואהרן שהם אחים) תגובת ת"ק: משם לומדים שעדות זו מסורה לכס (לחשובי הדור) לקבל אותה.

רב חנן בר רבא, רב הונא: הלכה כר' יוסי (=ת"ק) – (כיוון שיש מעשה כדעה זו).
שמואל: הלכה כר' שמעון (ויש גורסים: אין הלכה כר' שמעון).

משנה

פסולין לעדות

פסולי עבירה: המשחק בקוביא, מלוי בריבית, מפריחי יונים, סוחרי שביעית.
פסולי מעמד: עבדים.

הכלל: כל מקום שבו אשה פסולה להעיד - גם הם פסולים.

פסולי העבירה פסולים רק מדרבנן. (ר' תוס')

ובעדות שאשה כשרה להעיד, גם הם כשרים. (כגון: להעיד על מיתת אדם כדי להשיא את אשתו)

משנה

יש לחלל שבת כדי לבוא להעיד על החודש. (כשאינו יכול ללכת: לוקחים לו חמור. במקום סכנה: לוקחים נשק. כשהדרך רחוקה: לוקחים אוכל) **ובתנאי:** שיספיקו להגיע לב"ד כדי שיקדשו את החודש באותו יום.
המקור: "אִלֶּה מִוְצְדֵי ה' אֵרַךְ תִּקְרָא אֹתָם בַּמִּוְצֵר".

משנה

אם מי שבא להעיד על החודש אינו מוכר לב"ד:
 ב"ד שבעירו שולחים איתו אחר להעיד עליו.

הסיבה שהעד צריך להיות מוכר:
 בגלל נסיונות הרמאות של הבייתוסים.

הכוונה היא ששולחים זוג עדים אחר להעיד עליו (אחד לבד אינו נאמן).

הבייתוסים רצו שט"ו ניסן יחול בשבת (כדי ש'ממחרת השבת' שלנו יחול ביום א').

עד אחד נאמן להעיד שקידשו ב"ד את החודש. [כי זה דבר שעשוי להתגלות, ולכן אינו משקר]